

SELÇUK
ÜNİVERSİTESİ

MEVLÂNA ARAŞTIRMA
VE
UYGULAMA MERKEZİ

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ MEVLÂNA ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

MEVLÂNA ARAŞTIRMALARI

THE JOURNAL OF RUMI STUDIES

dergisi

ISSN : 1307 - 7392 • YIL : 1 • SAYI : 1 • MAYIS 2007

Selçuk Üniversitesi / Selçuk University

Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi / Rumi Research and Application Center

Mevlâna Araştırmaları Dergisi / Journal of Rumi Studies

Yıl / Year: 2007, Sayı / Number: 1, s. 21-33

R. A. Nicholson'un *Mesnevî* Neşri ve Yeni *Mesnevî* Neşirleri

Adnan KARAIŞMAİLOĞLU*

Özet

Reynold A. Nicholson'un 1925 yılında yayınlamaya başladığı *Mesnevî* neşri bugüne kadar defalarca basılmıştır. Ancak bunların birçoğunda ilk baskının cilt sonlarında bulunan düzeltme ve ek bölümleri yer almamaktadır. Dolayısıyla Nicholson metni diye bilinen özellikle Doğu'daki *Mesnevî* baskılarının çoğunluğu bu eksikliği hep taşımaktadır.

Mesnevî metinlerinde özellikle ilk iki beyitte önemli farklılıklar bulunmaktadır. Farklılıklar bazı yazma nüshalara ve Nicholson metninin ilk hâline dayanan baskılardan kaynaklanmaktadır.

Günümüzde artık *Mesnevî* ile ilgili her türlü çalışma Konya Mevlâna Müzesi 51 nolu *Mesnevî* yazmasına veya onun baskılarına dayalı olmalıdır. Başta R. A. Nicholson ve Abdülbâki Gölpinarlı olmak üzere bilim çevreleri anılan yazmayı, *Mesnevî*'nin en muteber yazması kabul etmektedir. Son yıllarda bu yazmaya dayalı çeşitli *Mesnevî* baskıları yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mevlâna, *Mesnevî*, Reynold A. Nicholson, Gölpinarlı

The Mathnawî of Jalâlu'ddîn Rûmî Edited By R. A. Nicholson and Other New Editions

Abstract

Originally started to be published in 1925, Reynold A. Nicholson's *Mathnawî* has been published numerously up to now. But most of these, lack the correction and appendices sections which are founded at the end of the volumes of first edition. Therefore the majority of the texts known as Nicholson text especially the ones in the East have this limitation.

There are major differences especially in the first two couplets in *Mathnawî* texts. These differences mainly stems from some hand-written manuscripts and copies that relies on Nicholson text's first version.

Today, the studies on *Mathnawî* should be based on Konya Mevlâna Museum 51th *Mathnawî* manuscript and its other editions. Leading scientists including R. A. Nicholson and Abdülbâki Gölpinarlı accepts this manuscript as the most reliable and valid *Mathnawî* text. In recent years there have been some *Mathnawî* publications based on this manuscript.

Key Words: Rûmî, The *Mathnawî*, Reynold A. Nicholson, Gölpinarlı

* Prof. Dr., KÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölüm Başkanı

Reynold A. Nicholson'nun 1925 yılında yayımlamaya başladığı *Mesnevî* neşri¹ bugüne kadar başta İran'da olmak üzere farklı yayınevlerince defalarca basılmıştır. Bu tarihten sonra *Mesnevî* üzerine yapılan çalışmalarda çoğunlukla bu neşir başvuru kaynağı olmuştur. Bu yayının, Farsça metnin yanı sıra İngilizce çeviri ve şerhi de içermesi, dünyadaki ilgi ve takdirin günümüzde de sürmesini sağlamaktadır.

Ülkemizde son zamanlarda Mevlâna ve *Mesnevî* ile ilgili yapılan yayınlarda *Mesnevî* metinlerinin hangi yazmaya veya neşre dayandığına bakılmaması, dolayısıyla bilim çevrelerince alınan mesafelerin göz ardı edilmesi düşündürücüdür. Uzun yıllar öncesine ait *Mesnevî* çevirilerinin farklı şekillere sokularak veya önceki baskılarından ve çevireninden söz edilmeden yayınlanmış olması, galiba üzücüdür.

Bu makalede *Mesnevî*'nin önemli neşirlerinin özelliklerine ve gelinen noktaya dair tespitlerde bulunulacaktır. Konuya dikkat çekmek için öncelikle *Mesnevî*'nin ilk iki beytinde karşımıza çıkan farklılıklara değinerek başlamak lüzumludur. *Mesnevî*'nin ilk iki beyti, yazma nüshalarda ve neşirlerde iki farklı şekilde dizilidir. İlk diziliş 30-40 yıl öncesine kadar daha yaygın olarak kullanılan ve Nicholson neşrinde de yer alan diziliştir. İkincisi ise *Mesnevî*'nin Konya Mevlâna Müzesi'ndeki 51 numaralı en muteber yazma nüshasıyla uyumludur.

1-

بشنو از نی چون حکایت می‌کن
از جداییها شکایت می‌کند
کز نیستان تا مرا ببریده‌اند
از نفیرم مرد و زن نالیده‌اند

2-

بشنو این نی چون شکایت می‌کند
از جداییها حکایت می‌کند
کز نیستان تا مرا ببریده‌اند
در نفیرم مرد و زن نالیده‌اند

¹ *The Mathnawî of Jalâlu'ddîn Rûmî*, (nşr., trc., şerh Reynold A. Nicholson), I-VIII, London: Luzac, 1925-1940 (1, 3, 5. ciltler metin; 2, 4, 6. ciltler İngilizce tercüme; 7 ve 8. ciltler şerh)

Neşirlerin ve bunlara dayalı çevirilerin oluşturabileceği, daha doğrusu oluşturduğu tabloyu bir dereceye kadar görmek için önce bu beyitlerin bazı Türkçe çevirilerdeki karşılıklarına yer verilecektir. Süleyman Nahîfî'nin manzum çevirisiyle birlikte 1268/1851-52'de yayımlanan *Mesnevî*'nin² ilk iki beyti yukarıda birinci sırada verilenlerle aynıdır. Nahîfî'nin manzum çevirisi ise şu şekildedir:

*Dinle neyden kim hikâyet itmede
Ayrılıklardan şikâyet itmede*

*Dir kamışlıktan kopardılar beni
Nâlişim zâreyledi merd ü zeni*

Merhum Âmil Çelebioğlu bu eseri aslı ve sadeleştirilmişiyile hazırlayıp 1967-1969 yıllarında yayımlamış,³ günümüzde de bu baskının sadece sadeleştirme kısmı okuyucuya *Mesnevî-i Şerif* adıyla ulaştırılmıştır.⁴ Bu yayında Nahîfî'nin söz konusu iki beyit için oluşturduğu manzum çevirinin sadeleştirilmiş hâli şöyledir:

Dinle neyden, zira o, bir şeyler anlatmada, ayrılıklardan şikâyet etmededir.

Ney der ki: "Beni kamışlıktan kopardıklarından beri iniltim, kadın ve erkek herkesi ağlattı."

R. A. Nicholson neşrini esas aldığını belirten merhum Şefik Can'ın çevirisi de şu şekildedir:⁵

Şu Ney'in neler söylediğini can kulağı ile dinle, o ayrılıklardan şikâyet etmededir.

Ney kendine has bir dille, hal dili ile diyor ki: "Beni kamışlıktan kestiklerinden beri, feryadımdan, duygulu olan erkek de kadın da in-

² *Mesnevî-i Ma'nevî*, I-III, (Mustafa Vehbi'nin tashihiyle, Manzum çeviri: Nahîfî Süleyman), Mısır, Bulak, 1268 h./1851-1852.

³ *Mesnevî-i Şerif* -Aslı ve Sadeleştirilmişiyile Manzum Nahîfî Tercümesi-, I-III, (hzl. Âmil Çelebioğlu), İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1967-1969; 1972; *Mesnevî-i Şerif*, I-VI, (Türkçe'ye manzum çev.: Nahîfî, hzl. Âmil Çelebioğlu), İstanbul: MEB Yay., 2000.

⁴ Mevlâna, *Mesnevî-i Şerif* -Tam metin-, (Mütercim Süleyman Nahîfî, Sadeleştirilen Âmil Çelebioğlu), İstanbul: Timaş Yay., 2007 (Proje danışmanı: Prof. Dr. Nihat Öztoprak).

⁵ *Mesnevî Tercümesi: Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, I-VI (3 cilt halinde), (çev. Şefik Can), İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1995; 1997; 2. bs., 1999; 3. bs., 2001; 2003; 2004.

*lemekte, ağlamaktadır. Şu var ki beni dinleyen her insan, benim ne-
ler dediğimi anlayamaz.*

Mesnevî çevirisini anılan Mevlâna Müzesi 51 nolu yazma üzerinden gerçekleştiren Abdülbâki Gölpınarlı'nın cümleleri, tabii olarak yukarıdaki ikinci dizilişle uyumludur:⁶

Dinle bu ney nasıl şikâyet ediyor; ayrılıkları nasıl anlatıyor.

*Diyor ki: Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryâdımla erkek de ağlayıp
inlemiştir, kadın da.*

Yine aynı ikinci dizilişe bağlı kalan diğer bir çeviri ise şöyledir:⁷

Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor; ayrılıkları nasıl anlatıyor:

Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadıyla kadın erkek/herkes ağladı.

Tâhirü'l-Mevlevî'nin *Şerh-i Mesnevî*'sinde birinci beytin Farsça metni, 51 nolu yazmadaki gibidir. 2. beyit ise Nicholson neşrindekiyle aynıdır. Tâhirü'l-Mevlevî'nin çevirisi şu şekildedir:⁸

*Şu ney'in nasıl şikâyet etmekte olduğunu dinle ki, onun nevası ayrılık hi-
kâyesidir.*

*Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryâdımdan erkek ve kadın müteessir
olmakta ve inlemektedir.*

Bu noktada yukarıda sıralanan Farsça ve Türkçe örnekler arasında karşılaştırma yapmayı ilgili olanlara bırakarak *Mesnevî*'nin tenkitli neşirleri hakkında bazı tespitlere yer verilecektir.

Merhum Gölpınarlı *Mesnevî Terceme ve Şerhi*'nin *Sunuş*'unda bu iki beytin iki farklı hâlini verdikten sonra, yukarıdaki birinci dizilişi "muharref tarz", ikincisini "ilk tarz" diye adlandırıp şöyle demektedir: "İlk tarzla ikinci muharref tarzda, metindeki tahriften başka, anlam da köküнден değişmemedir.

⁶ *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi*, I-VI (3 cilt halinde), (tercüme ve şerh: Abdülbâki Gölpınarlı), İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri, 1981; 1984; 1990; *Mesnevî ve Şerhi*, I-VI, (Abdülbâki Gölpınarlı), İstanbul: MEB Yay., 1973-74; 1985; 3. bs., Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yay., 1989; 2000.

⁷ *Mesnevî*, I-II, (çev. Adnan Karaismailoğlu), Akçağ Yay., Ankara, 2004; İstanbul: Yeni Şafak Kültür Armağanı, 2004; Düzeltilmiş 2. bs., I-III, Ankara: Akçağ Yay., 2007.

⁸ Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun), *Şerh-i Mesnevî*, I-XIV, İstanbul: Ahmed Said Mtb., 1963-1972; Selam Yay., 1963-1975; 2. bs., Şâmil Yay., 1975; 1990; 2000. (17.309. beyitten sonrasını trc. ve şerh: Şefik Can, XV-XVIII, İstanbul, 1982-1985).

Muahhar nüshalarda, bu çeşit tahriflerden başka, ekleme beyitler vardır; beyit noksanına rastlanmaktadır. İşte biz bunları gördük, "Mesnevî"nin yeniden, bugününün intikad metodları dikkate alınarak terceme ve şerh edilmesinin mutlaka gerekli olduğu kanaatine, inancına sahip olduk ve Rabb'imizin tevfiyını dileyip bu işe giriştik."

Gölpınarlı, 1392/1972 tarihli "Sunuş"unda Konya Mevlâna Müzesi 51 nolu yazmanın neşredilemeyeşinin üzüntüsünü dile getirdikten sonra, "ve hâlâ, Reynold A. Nicholson'un bastırıldığı nüsha, incelemelere, araştırmalara esas tutulmada" demektedir ve şu tespiti yer vermektedir: "Müteveffâ Nicholson, bu basımda, 51 No. da kayıtlı nüshaya dayanmıştır; bu doğru; fakat bir doğru daha var ki kendisine gönderilen fotoğraflarda, birçok yerler çıkmadığı için bu basım, bizim nüshamızı tam olarak vermiyor."

Nicholson, tenkitli Mesnevî neşri çalışmalarına Avrupa kütüphanelerindeki 4 yazma ve kendisindeki bir yazma ile başlamıştır. Bunların en eskisi 718/1318-1319 tarihliydi. Gerçekte Nicholson ilk çalışmalarında Mesnevî'nin 1 ve 2. defterinin tamamı ile 3. defterin 2836. beytine kadarki bölümünde anılan Konya yazmasından yararlanamamıştır. 3. defterin ilk 2835 beytinde İstanbul'daki Zahir Efendi isimli bir şahsa ait nüshayı esas almıştır (The Mathnawî, 1929: III, ön söz 11, 12). Ancak eline sonradan geçen Konya yazmasında ve yeni kullanmaya başladığı diğer 3 yazmada bu geride kalan kısımlar için tespit ettiği farklılıkları, 3 ve 4. defterin yer aldığı ciltte ard arda sıralamıştır.⁹ 3 ve 4. defteri ihtiva eden ciltte ise biri, artık esas aldığını söylediği anılan 51 nolu yazma olmak üzere 5 yazma daha ilave ederek sürdürmüştür. Bu şekilde kullandığı 10 yazmanın altısı Mesnevî'nin bütün defterlerini, diğerleri ise bazı defterlerini ihtiva etmekteydi (The Mathnawî, 1925: I, ön söz 5-6; III, ön söz 12-14; V, ön söz 18). Nicholson ayrıca 1 ve 2. defterlerde karşılaştırma esnasında Ankaralı İsmail Rusuhî'nin şerhini ve yukarıda adı geçen Nahîfî'nin manzum çevirisini de kapsayan Mesnevî'nin Bulak baskısını kullanmıştır (The Mathnawî, 1925: I, ön söz 4). Nicholson bu büyük çalışmasını tamamlarken en muteber yazma olan Konya nüshasına dayanmaktan daha iyi bir yol bulunmadığını vurgulamıştır (The Mathnawî, 1933: V, ön söz 18-19).

Bu noktada Nicholson'un Mesnevî neşri hakkında bazı noktalara dikkat çekilmelidir. Bu yayının ilk baskısında 3. cildin (Text, 3 ve 4. defter) sonunda 1 ila 4. defterler için 10 sayfa düzeltme bulunmaktadır (XXII-XXXI). 5.

⁹ The Mathnawî, nşr. R. A. Nicholson, III, Appendix I, s. 1-59 (1 ve 2. defterler için), Appendix II, 60-64 (2. defter için).

cildin (Text, 5 ve 6. defter) sonunda 4 sayfa düzeltme vardır. Bu tenkitli metnin üzerinden daha sonra Doğu'da yapılan *Mesnevî* baskılarında yukarıda işaret edilen düzeltmeler ile 3. defterin 2836. beytine kadarki kısmın Konya'daki 51 nolu yazma ile diğer 3 yazmanın farklılıklarını içeren 64 sayfalık bölüm hemen hiç dikkate alınmamıştır (Mînovî, 1352 hş.: 683). Böylece Nicholson'un ek olarak da olsa çalışmasında yer bulan birçok daha doğru okuyuş, kelime ve beyitler Nicholson neşri diye sunulan çok sayıda baskıda korunmamıştır. Dolayısıyla Nicholson metni diye bilinen özellikle Doğu'daki *Mesnevî* baskıları bu eksikliği çoğu zaman taşımaktadır. Bu hususta daha özenli davranılan yayınlardan biri, bazı düzeltmeler ve beyit indeksiyle Nasrullah-i Pürcevâdî tarafından hazırlanan yayındır.¹⁰

Burada üzerinde durulması gereken baskılardan biri de Hasan-i Lâhûtî'nin "*Âhirîn tashîh-i Reynold A. Nicholson (Nicholson'un son tashihi)*" diye duyurduğu *Mesnevî-i Ma'nevî* neşridir.¹¹ Bu yayında Nicholson'un düzeltme ve ek başlıkları altında verdiği bütün bilgiler metinde ve dipnotlarda yerlerine yerleştirilmiştir. Gerçekte Nicholson'un tespit ettiği bu bilgiler yaklaşık 80 yıl sonra bulunması gereken yerleri ancak bulmuştur. Hasan-i Lâhûtî'nin yayınında yukarıda metinler arasındaki farklılıklara işaret ettiğimiz ilk iki beyit aynen şu şekilde bulunmaktadır:

بشنو این نی چون شکایت می‌کند
از جدایی‌ها حکایت می‌کند
کز نیستان تا مرا بُبریده‌اند
از نفیرم مرد و زن نالیده‌اند

Böylece anlaşılmaktadır ki Nicholson sonradan ilk beyti önemli yazmalardaki gibi kabul etmiş, 2. beytin 2. mısra başındaki *از*'i ise uygun görmüş ve Konya nüshasındaki *در*'i tercih etmemiştir. Yine,

هر که را جامه ز عشقی چاک شد او ز
حرص و عیب کلی پاک شد

¹⁰ *Mesnevî-i Ma'nevî*, I-VI (4 cilt halinde), (be-tashîh-i Reynold Nicholson, be-ihimâm-i Nasrullah Pürcevâdî), Tahran: Emîr-i Kebîr, 1363 hş./1984 (Brill, 1925 Baskısından Ofset); 2. bs., 1373-1374 hş.

¹¹ *Mesnevî-i Ma'nevî*, I-IV, (*Âhirîn tashîh-i Reynold A. Nicholson*, terceme ve tahkîk: Hasan-i Lâhûtî), Tahran, 1383 hş./2004.

şeklindeki 22. beytin 2. mısrasında Konya yazmasını tercih etmeyerek mısraı,

او ز حرص و جمله عیبی پاک شد

dizilişiyle kabul etmiştir. Diğer bir örnek olarak Konya yazmasında *Mesnevî*'nin ilk hikâyesi

بشنوید ای دوستان این داستان
خود حقیقت نقدِ حالِ ماست آن

beytiyle başlarken, Nicholson neşrinde bu beyit hikâyenin başlığından önce bulunmaktadır. Bu ve benzeri örneklere onun neşrinde pek çok yerde rastlamak mümkündür. Anlaşıyor ki Konya yazmasının Nicholson'un eline sonradan ulaşmış olmasının kaybı, telafi edilememiştir. Durum elbette 3. defterin 2836. beytiyle değişmiş ve Konya yazması artık neşre hazırlanan metne esas teşkil etmiştir. Yine de sunulan örnekler, bu neşirde kullanılan imla ve eklenebilecek bazı nedenlerle yeni neşirlere ihtiyaç bulunduğunu göstermekteydi.

Yeni nâşir *Lâhûtî*'nin Nicholson'dan farklı imla kullanma gereği duyduğu görülmektedir. Örnek olarak aşağıda ilk sütun Nicholson neşrindeki imlayı, sonraki ise *Lâhûtî*'nin tercihlerini göstermektedir:

به هر	(b)	بهر	(a)
آتش ست		آتشت	
پرده هایش		پرده هاش	
آنکه		آنک	
کوزه ای		کوزه	
هر که را		هرکرا	
جمله عیبی		جمله عیبی	

Bu değerlendirmelerden sonra denebilir ki Nicholson'un gerek 1925'te basılmaya başlanan ilk *Mesnevî* neşri ve gerekse son yıllarda yayımlanan son hâli, gereken derecede Mevlâna Müzesi 51 nolu yazma nüshaya dayanmamaktadır. Dolayısıyla öncelikle Nicholson'un ve Gölpınarlı'nın esas

alınması gerektiğini belirttikleri, aynı zamanda Gölpınarlı'nın terceme ve şerhine dayanak olan bu yazma üzerinde yeni çalışmalar yapılması gerekliydi ve neticede böyle de oldu.

R. A. Nicholson'un ve Gölpınarlı'nın çalışmaları *Mesnevî*'nin metni için çok güvenli bir tablo oluşturmuş, daha önceki yazma ve neşirlere giren birçok ilave beyit artık kabul görmemeye başlamıştır. Sağlıksız bazı yazmalara işaret için örnek vermek gerekirse, Abdüllatîf b. Abdullâh'ın 1032/1622 tarihinde 80 kadar *Mesnevî* nüshasını karşılaştırarak hazırladığı ve *Nusha-i nâsiha-i Mesnevîyât-i sakîme* adını koyduğu *Mesnevî* metninin ilk iki defterinde kendi neşrine göre 800 civarında ilave beyit bulunduğunu ve bunun her on beyitte bir beyit ilave demek olduğunu, Nicholson kaydetmektedir (The Mathnawî, 1925: I, ön söz 18). Aynı nâşir gördüğü baskılarda mülhak beyitlerin yanı sıra çokça yanlışlıkların yer aldığını belirtmekte ve Nahîfî'nin manzum çevirisini de içeren Bulak baskısı *Mesnevî*'nin¹² 1 ve 2. defterlerinde eski yazmalarda yer almayan 140'a yakın ilave beytin bulunduğunu, 1307/ 1889-1890 tarihli Tahran baskısında ise bu rakamın 800 civarında olduğunu ifade etmektedir (The Mathnawî, 1925: I, ön söz 4).

Mesnevî'ye büyük alaka duyan bilim adamlarından Muhammed-i İstî'lâmî de yakın yıllarda önemli bir tenkitli neşir çalışması gerçekleştirmiştir.¹³ Nâşir İstî'lâmî, bu yayınında 668 h. tarihli Kahire Dârü'l-kutub nu. 17'deki nüsha; 677 h. tarihli Mevlâna Müzesi'ndeki nüsha (51 nolu); aynı yerdeki tarihsiz başka bir nüsha ve 715 h. tarihli Tahran Milli Kütüphane'deki nüsha olmak üzere 4 muteber nüshayı esas alarak hazırladığını kaydetmekte ve neticede Nicholson'un neşriyle karşılaştırma yaptığı yüzlerce ihtilafın ortaya çıktığını ve bunların daha doğrusunun kendi neşrinde yer aldığını dile getirmektedir (Mesnevî, 1370 hş.: I, nâşirin ön sözü s. 93-94). Onun beyit indeksiyle 7 cilt halindeki bu neşrinin "*Tavzîhât ve Ta'likât*" bölümleri yeni bir şerh özelliğini taşımaktadır. *Mesnevî* neşrinde okuyucuya yardımcı olmak için okunaklı bir imla ve yoğun bir şekilde noktalama işareti kullanmış olan İstî'lâmî, yayınındaki beyitlerin sayısının Kahire Dârü'l-kutub'taki yazmayla uyduğunu ve Nicholson'un neşrin-

¹² *Mesnevî-i Ma'nevî*, I-III, (Nahîfî Süleyman, Mustafa Vehbî'nin tashihiyle), Mısır, Bulak, 1268 h./1851-52 (Türkçe manzum çevirisiyle).

¹³ Mevlâna Celâleddîn Muhammed-i Belhî, *Mesnevî*, I-VI, (berresî ve tashîh-i metn ve tavzîhât ve fihristhâ Muhammed-i İstî'lâmî), Tahran: Zevvâr, 1370 hş.; Tahran: Zevvâr bâ-hemkârî-i Neşr-i Sîmurg, 1372 hş.; I-VII, mukaddime ve tahlîl ve tashîh-i metn (ber esâs-i nushahâ-yi mu'teber-i Mesnevî) ve mukâyese bâ çâphâ-yi ma'rûf-i Mesnevî, Sohen, 1379 hş.

den 53 beyit daha fazla olduğunu kaydetmektedir (Mesnevî, 1370 hş.: I, nâşirin ön sözü s. 94).

Ancak M. İsti'lâmî'nin 668 h. tarihli olarak kabul ettiği Kahire nüshasından bu neşre intikal eden tercihler, galiba bu tenkitli baskıyı zafiyete uğratmıştır. Zira bu yazma gerçekte belirtildiği gibi eski ve çok muteber bir yazma değildir. Nicholson bu yazmadaki tarihin **ستمانه** (yedi yüz)'den bozularak **سبعمانه** (altı yüz) yapıldığını izah etmektedir. Sonuçta bu yazmanın istinsahı Muhammed b. İsa el-Hâfız el-Mevlevî el-Konevî'nin eliyle 768/1367 yılının Şaban ayının son günlerinde tamamlanmıştır (The Mathnawî, 1929: III, ön söz 9, 13).

Şu anda Farsça metninin ve çevirilerinin baskıları milyonları bulmuş olan *Mesnevî*'nin bilim dünyasınca en muteber yazması olarak kabul edilen Mevlâna Müzesi 51 numarada kayıtlı, Konyalı Muhammed b. Abdullah tarafından istinsah edilmiş 677/1278 tarihli yazmasının tıpkıbasımı Tahran'da 1371 hş./1992'de ve Ankara'da 1993'de gerçekleştirilmiştir. Bu yayınların bilim çevrelerine hitap ettiği, yazmanın, yazısı ve imlası nedeniyle genel okuyucunun yararlanması açısından güçlükler taşıdığı açıktır.

Mesnevî baskılarının bundan böyle 677/1278 tarihli yazma üzerinden yapılması gerektiği düşüncesinin yaygınlık kazanmasıyla bu özellikte birkaç çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışması çeviri olmasına karşılık A. Gölpınarlı bu hususta ilk ve ciddi adımı atmıştır.¹⁴ Bu yazma üzerinden çevirisini tamamlarken söz konusu yazmanın satır aralarına ve sayfa kenarlarına eklenen kelime ve beyitleri metne dahil ederek dipnotlarda bunlara işaret etmiştir.

A. Gölpınarlı'nın çalışmalarını Farsçaya kazandırmış olan bilim adamı Tevfik-i Subhânî ilk olarak, "*Nesr ve şerh-i Mesnevî-i şerîf-i Abdülbâki Gölpınarlı*" adıyla yaptığı çeviride anılan h. 677 tarihli yazmayı yayımlamış oldu.¹⁵ Daha sonra söz konusu yazmayı "*677 tarihli yazma üzerinden*" kaydıyla bir cilt halinde belirli bir usulde neşre hazırlamıştır (Tahran,

¹⁴ Bu çevirinin muhtelif baskıları: Abdülbâki Gölpınarlı, *Mesnevî ve Şerhi*, I-VI, İstanbul: MEB Yay., 1973-74; 1985; 3. bs., Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yay., 1989; 2000; *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi*, I-VI (3 cilt halinde), İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri,, 1981; 1984; 1990.

¹⁵ *Nesr ve şerh-i Mesnevî-i şerîf-i Abdülbâki Gölpınarlı*, I-III, (Terceme ve tavzîh: Tevfik H. Subhânî), Tahran: Vezâret-i Ferheng ve İrşâd-i İslâmî, 1374 hş.; 3. bs., 1381 hş. ; 4. bs., 1384 hş. (ön söz, 1369 hş.)

Konya Büyükşehir Belediyesi'nin teşvikiyle sonuçlanan bu çalışma ilk olarak Konya'da Aralık 2005'te yayımlanmıştır. Bazı eksiklik ve baskı hatalarının düzeltildiği 2. baskısı Ankara'da Akçağ Yayınlarınca 2007'de gerçekleştirilmiştir. Bu neşirde asıl metinde olduğu gibi noktalama işaretlerine yer verilmemiş, genel olarak günümüz imlasına uygun hareket edilmiş ve tamlamalar ile aruz gereği okuma şekilleri harekeyle gösterilmiştir. Satır arasında veya kenardaki kelime ve beyitlerin kim tarafından ve ne doğrulukta ilave edildiği hususu bilinemediği için bu ilaveler zaruret olmadıkça yalnızca dipnotlara yerleştirilmiştir. Dolayısıyla bu neşirle yine aynı yazmaya dayalı yayınlar arasında beyit farklılığı oluşmuştur.

Kabil'de Mevlâna'nın doğumunun 800. doğum yılı münasebetiyle düzenlenen (13-15 Mayıs 2007) uluslar arası kongre için *Mesnevî-i Ma'nevî*, Muhammed Halîm-i Tenvîr tarafından "Konya Nüshası" alt başlığıyla Vezâret-i İttilâ'ât ve Ferheng (Enformasyon ve Kültür Bakanlığı) yayını olarak neşredilmiştir. Nâşir, çalışmasının ilk sayfalarında söz konusu yazmada metnin dışındaki boşluklara yazılmış ilavelerin bir listesini vererek bazı değerlendirmeler yapmıştır. Bu neşirdeki defterlerin beyit sayıları, Tevfik H. Subhânî'nin yayınıyla aynıdır.

Aşağıdaki tabloda yukarıda sözü edilen Mevlâna Müzesi 51 nolu yazma ile bu yazmaya dayalı neşirler arasındaki beyit sayısı farkı, yazmada satır arasında veya sayfa kenarında bulunan beyitlerin neşirde metne dahil edilmesi veya edilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Defter	1	2	3	4	5	6	Toplam
A. Gölpınarlı	4017	3821	4811	3855	4240	4929	25673
T. Subhânî	4018	3822	4811	3855	4240	4930	25676
A. Surûş	4010	3819	4809	3854	4239	4915	25646
A. Karaismailoğlu- D. Örs	4003	3796	4808	3854	4238	4914	25613

Burada söz konusu edilen diğer önemli iki baskının beyit sayıları da şöyledir:

R. A. Nicholson	4003	3810	4810	3855	4238	4916	25632
M. İsti'lâmî	4018	3826	4813	3856	4241	4931	25685

Yukarıdaki beyit sayıları gözden geçirildiğinde yazmada satır arasında veya kenarda bulunan beyitlerin metne dahil edilmesiyle hiç edilmemesi arasında 60 beyitlik bir fark olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca nâşirlerin bu

beyitlerin hangilerini metne dahil edip etmeme konusunda farklı davranıldığı da dikkatlerden kaçmamalıdır. Söz konusu farkı doğuran beyitleri başka bir araştırmanın konusu yapmak gereklidir.

Netice olarak şu iki husus kabul görmelidir:

1- Konya Mevlâna Müzesi Nu: 51'de *Mesnevî*'nin çok sağlıklı bir yazma nüshası bulunmakta olup, buna dayalı yapılan tenkitli neşirler istifadeye uygundur.

2- Bundan sonraki çalışmalar daima bu yazmaya dayalı neşirler üzerinden olmalıdır. Özellikle Türkiye'deki *Mesnevî* çeviri, seçme ve tahlil çalışmalarında bu bilimsel arayış ve yaklaşım her hâlde etkili olmalıdır.

KAYNAKÇA

- The Mathnawî of Jalâlu'ddîn Rûmî*, (1925-40); (nşr., trc., şerh Reynold A. Nicholson), I-VIII (1, 3, 5. ciltler metin; 2, 4, 6. ciltler İngilizce tercüme; 7 ve 8. ciltler şerh), London: Luzac.
- MEVLÂNÂ Celâleddîn, (1370-71 hş.); *Mesnevî*, I-VI, (berresî ve tashîh-i metn ve tavnîhât ve fihristhâ Muhammed-i İsti'lâmî), Tahran: Zevvâr.
- _____, *Mesnevî*, I-II, (çev. Adnan Karaismailoğlu), Akçağ Yay., Ankara, 2004; Düzeltilmiş 2. bs., I-III, Ankara: Akçağ Yay., 2007.
- _____, *Mesnevî-i Ma'nevî*, I-III, (Manzum çeviri: Nahîfî Süleyman; tashih: Mustafa Vehbi), Mısır, Bulak, 1268 h./1851-1852.
- _____, *Mesnevî-i Ma'nevî*, I-VI (4 cilt halinde), (be-tashîh-i Reynold Nicholson, be-ihimâm-i Nasrullah Pûrcevâdî), Tahran: Emîr-i Kebîr, 1363 hş./1984.
- _____, *Mesnevî-i Ma'nevî*, I-IV, (Âhirîn tashîh-i Reynold A. Nicholson, terceme ve tahkîk: Hasan-i Lâhûtî), Tahran, 1383 hş./2004.
- _____, *Mesnevî-i Ma'nevî-i Celâleddîn Muhammed-i Mevlevî* (ez rûy-i nusha-i 677 h.), (be-kûşîş-i Tefîk H. Subhânî), Tahran: Vezâret-i Ferheng ve İrşâd-i İslâmî, Sâzmân-i Çâp ve İntişârât, 1373 hş.
- _____, *Mesnevî-i Manevî* (ber esâs-i nusha-i Konya), I-II, (be-tashîh ve pîşgoftâr-i Abdülkerîm-i Surûş), Tahran: Şirket-i İntişârât-i İlmî ve Ferhengî, 1375 hş.
- _____, *Mesnevî-i Ma'nevî* (ber-esâs-i nüsha-i muverreh 677/1278 Konya), I-VI, (hzl. Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), Şehrdârî-i Konya, 1384 hş.; 2. bs., I-III, Ankara: Akçağ Yay., 2007.
- _____, *Mesnevî Tercümesi: Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, I-VI (3 cilt halinde), (çev. Şefik Can), İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1995.
- _____, *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi*, I-VI (3 cilt halinde), (tercüme ve şerh: Abdülbâki Gölpınarlı), İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri, 1981.
- _____, *Mesnevî-i Şerîf* -Aslı ve sadeleştirilmişiyile Manzum Nahîfî Tercümesi-, I-III, (hzl. Âmil Çelebioğlu), İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1967-1969.
- MÎNOVÎ, Muctebâ, (1352 hş.); "Luzûm-i ihtimâm der çâp kerdn-i kutub-ı Mevlânâ be-tarîk-i sahîh-i intikâdî", *Râhnumâ-yi kitâb*, S 10-12, yıl: 17, s. 681-691.
- Nesr ve şerh-i Mesnevî-i şerîf-i Abdülbâki Gölpınarlı*, I-III, (Terceme ve tavnîh: Tefîk H. Subhânî), Tahran: Vezâret-i Ferheng ve İrşâd-i İslâmî, 1374 hş.
- TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ (Olgun), *Şerh-i Mesnevî*, I-XIV, İstanbul: Selam Yay., 1963-1975; 2. bs., Şâmil Yay., 1975. (17.309. beyitten sonrasını trc. ve şerh: Şefik Can, XV-XVIII, İstanbul, 1982-1985).